

Glimt fra NAFO-seminaret 2007

Linn Heier Nilsen

TEKST OG FOTO:
ØRJAN MOLDESTAD

NAFO-seminaret på Storefjell er en årlig happening for atferdsanalytikere rundt om i Norge. Årets seminar, det 35. i rekken, satte ny deltagerrekord med over 800 påmeldte. Seminaret strekker seg fra onsdag til søndag i begynnelsen av mai, oppdelt i 2 separate arrangement; tilleggseminaret og hovedseminaret. Tilleggseminaret har hvert år et eget spesifikt tema, og finner sted onsdag og halve torsdag. Årets tema «Psykiske lidelser hos mennesker med utviklingshemming» ble presentert i egen artikkel i SOR Rapport nr 3 – 2007. Hovedseminaret varer fra torsdag til søndag og består av et svært fyldig og variert program. Det ble totalt avholdt rundt 70 kortere og lengre forelesninger på NAFO – 2007, i inntil 7 saler med samtidige forelesninger.

Jeg deltok på flere av forelesningene på årets seminar. I SOR – rapport vil jeg fortelle litt fra noen av disse.

Funksjonell kommunikasjonstrening – teori og praksis

«Alvorlig utfordrende atferd medfører redusert deltagelse i ulike sosiale arena». Med dette utsagnet åpnet Linn Heier Nilsen fra Sandefjord kommune sin case – presentasjon «*Funksjonell kommunikasjonstrening som metode for reduksjon av alvorlig utfordrende atferd*» ved NAFO – seminaret 2007. Kommunikasjon er en faktor som ofte påvirker forekomst av utfordrende atferd. Nilsen hevder at «*jo dårligere man er å kommunisere, jo større er sjansen for utfordrende atferd.*»

Funksjonell kommunikasjonstrening – teori

Ifølge Mark Durand sin modell «*Funksjonell kommunikasjonstrening*» har problematferd en tydelig kommunikativ funksjon. Durand hevder atferdsproblemer utløses eller opprettholdes av hvilke konsekvenser atferden gis fra omgivelsene, og deler disse

inn i 4 kategorier; sosial oppmerksomhet, flukt / unngåelse, materielle konsekvenser og sensorisk stimulering. Nilsen hevder at personale gjerne er med å forsterke opp disse 4 faktorene, uten at man er helt klar over at man gjennom sin egen atferd påvirker en persons utfordrende atferd. Bakgrunnehendelser forekommer samtidig eller umiddelbart før. Dette er faktorer som ikke direkte har effekt på atferden, men som påvirker den i større eller mindre grad. Durand deler disse opp i 3 faktorer; fysiologiske sammenhenger (medisiner, pubertet, etc), sosiale sammenhenger (prat mellom eller fravær av personale, etc) og fysiske sammenhenger (støy, lukt, etc.)

Durand har sammen med Crimmins utviklet en motivasjonsvurderingsskala kalt Motivation Assessment Scale (MAS). Denne skal indikere hvilke funksjoner som opprettholder utfordrende atferd. De fleste personer med utfordrende atferd har flere typer atferd, med ulike utløsende eller opprettholdende faktorer. En må derfor motivasjonsvurdere dem hver for seg. Innen denne kartleggingen står bakgrunnehendelser sentralt. Hva som skjer samtidig eller umiddelbart før utfordrende atferd, er av stor betydning når tiltak skal planlegges. Funksjonell kommunikasjonstrening bør foregå i naturlige situasjoner på grunn av overføringsverdi til ulike sosiale arena.

Nilsen belyser funksjonell kommunikasjonstrening med et eksempel; en psykisk utviklingshemmet mann med betydelig utfordrende atferd i form av høye skrik, kasting av gjenstander og voldelig atferd. Denne forekom i stor grad på dagsenteret. Kartlegging med MAS viste at atferden var opprettholdt av materiell forsterker; han ønsket kaffe. Når man så anbefalte å gi mannen mer kaffe, medførte dette stor skepsis blant personale. De tenkte at han kom til å drikke altfor mye, og at han ville være vanskelig å motivere til andre aktiviteter enn å drikke kaffe.

Det ble igangsatt et funksjonelt kommunikasjonsprogram for å lære ham å peke på en kopp når han ønsket kaffe. Dette førte til at utfordrende atferd etter 3 ukers trening var helt borte på dagsenteret. Han drakk 5 istedenfor 4 kopper når han fikk bestemme selv, og arbeidsmengden var nøyaktig den samme.

Funksjonell kommunikasjonstrening – praksis

Linn Heier Nilsen presenterte også en case i sitt fremlegg, for å belyse funksjonell kommunikasjonstrening som metode. Målpersonen var en 24 år gammel mann med autisme og psykisk utviklingshemming. Han hadde dårlig utviklet språk og ekkolalia, i tillegg til alvorlig utfordrende atferd. Denne besto i harde slag mot andre personer, selvskadende atferd og verbale trusler. En hadde prøvd ulike tiltak tidligere, uten at dette hadde hatt merkbar effekt. Personalgruppen rundt var preget av slitasje og utrygghet i samspill med klienten.

Det var bred enighet i personalgruppen om at «slå andre med knyttet neve» var den utfordrende atferden man opplevde som mest alvorlig.

En valgte derfor å kartlegge denne med MAS. Kartleggingen ble gjennomført av personer som kjente klienten godt. Resultatet av registreringer var flukt / unngåelse som en klar utløsende eller opprettholdende faktor.

Det ble da igangsatt trening i forhold til å lære ham andre måter å kommunisere «jeg vil ikke». Denne besto i å lære ham ordet «fri» når han ønsket å avslutte en oppgave. Første trinn i opplæringen besto av språktrening, for å lære ham å si ordet. Man valgte å trene i stuen på fellesarealet i bofellesskapet, for å eventuelt kunne overføre dette til andre situasjoner. Det ble beskrevet en prosedyre; *«klienten sier fri spontant uten prompts, får umiddelbart fri fra oppgaven han holder på med og går og setter seg i fristolen.*

Når han reiser seg igjen føres han tilbake til oppgaven / situasjonen han var i».

For å tydeliggjøre tiltaket for klienten ble det utarbeidet et rollespill. Rollespill med klienten i hovedrollen ble godt mottatt. Han likte å se på når noen spilte ham, gjorde de oppgavene han pleide å gjøre, sa «fri» og satte seg ned på en stol. Når han skulle prøve dette selv viste han god forståelse for tiltaket. Noen ganger ble han stående stille eller nølte i en oppgave. Når personale da spurte «hva vil du?» sa han ordet «fri» og satte seg ned.

Effekt av treningsopplegget og ytterligere tilrettelegging

Registreringer viste et hurtig fall i skadeavvergende episoder fra 80 til 10, og klienten syntes tydelig tiltaket var positivt. Men klienten ble sittende i stolen. Personale håpte på en metning som aldri kom. Morgenstell og arbeidsøker ble kraftig forsinket, eller ikke gjennomført i det hele tatt. Det ble nødvendig å prøve ut andre tiltak når han ble sittende i stolen over lengre tidsrom. Personale prøvde å tydeliggjøre for ham ved hjelp av røde og grønne skilt, som skulle indikere at friperioden var over og han skulle reise seg. Dette fungerte ikke slik man hadde forestilt seg. Skiltene ble supplert med verbal instruks, og man utarbeidet et nytt tiltak der klienten ble hjulpet opp fra stolen hvis han ikke reiste seg selv.

Klienten ble etter hvert også medisineret, og man utviklet tilrettelegging ytterligere for ham. Linn Heier Nilsen hevder at *«funksjonell kommunikasjonstrening gir klienten selv kontroll over forsterkere. Men det er ikke alltid tilstrekkelig med et godt treningsopplegg. Det må ofte suppleres med tilrettelegging av miljøbetingelser»*. Nilsen viste i

sitt fremlegg til gode resultater i forhold til antall skadeavvergende situasjoner. Historien viser også at ytterligere miljøtilrettelegging kan være en forutsetning for at et tiltak skal fungere hensiktsmessig.

Noen refleksjoner

At utfordrende atferd medfører redusert deltagelse i sosiale arena er et velkjent fenomen for oss som yter tjenester til denne gruppen mennesker. Utfra mine erfaringer er diskusjoner rundt årsaker til utfordrende atferd ofte mangfoldige og nærmest uendelige. En strukturert kartlegging av utløsende og opprettholdende faktorer er nødvendig for å kunne gi tilrettelagt og effektiv behandling. MAS-registrering er et hensiktsmessig verktøy i denne sammenhengen. Tiltak og behandling må tilpasses klientens motivasjon for atferden. Når klienten slår seg selv eller andre vil det ha avgjørende betydning om dette gjøres for å oppnå noe, unngå noe eller om det rett og slett er sensorisk behagelig for ham å gjøre det.

Kommunikasjon og atferd henger sammen. Utfordrende atferd har ofte en kommunikasjonsfunksjon. Jo svakere en psykisk utviklingshemmet er å kommunisere, jo større er sannsynligheten for utfordrende atferd. Dette begrunner Durand med at selvskading og utagering gjerne er et av få virkemidler for å markere en mening eller følelse. Funksjonell kommunikasjonstrening vil ofte være en viktig og nødvendig metode for innlæring av alternativ kommunikasjon blant mennesker med utviklingshemming og utfordrende atferd. Bedre kommunikative ferdigheter vil øke sannsynligheten for større deltagelse på den sosiale arena for en gruppe som i stor grad er stigmatisert på dette området.